

Nr 672

Av herr Svensson i Stenkyrka m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 55, angående åtgärder för avskrivning av vissa studielån.

(Lika lydande med motion nr 567 i Första kammaren)

I Kungl. Maj:ts proposition nr 55 framlägges förslag rörande avskrivning av vissa studielån. Enligt förslaget skall 25 procent av till amortering uppsagda lånebelopp avskrivas. Avskrivningen skall gälla studielån med statlig kreditgaranti samt studielån ur lånefonden för universitetsstudier, allmänna studielånefonden och värnpliktslånefonden. Enligt propositionen skall avskrivning under budgetåret 1961/62 gälla de lån vars amortering påbörjats före den 1 juli 1961. Vidare förutsättes att under kommande budgetår avskrivning skall ske i fråga om de lån, vars amortering påbörjas under resp. budgetår.

Enligt vår mening kan de i propositionen förordade riktlinjerna i stort sett godtagas. Avskrivningsmetoden har avsevärda fördelar framför skatteavdragsmetoden. Bl. a. blir den procentuella lättnaden lika stor oavsett inkomstens storlek vid amorteringstillfället, då man tillämpar metoden med avskrivning. I motsats härtill blir inkomstens storlek direkt avgörande för lättnadens storlek om metoden med skatteavdrag tillämpas. Den som har en hög inkomst får därigenom en större lättnad än den med lägre inkomster. Särskilt för t. ex. kvinnliga akademiker, som avstår från förvärvsarbete för att ta vårdnaden om sina barn, skulle skatteavdragsmetoden vara synnerligen ogynnsam.

Vi delar sålunda den i propositionen redovisade uppfattningen att avskrivning är att föredra framför skatteavdrag. Vi kan även godkänna de allmänna grunder som skall ligga till grund för avskrivningen. Dock måste enligt vår mening möjlighet skapas till avskrivning även i fråga om vissa studielån av annan art än de lån, som avskrivningen enligt propositionen skall gälla. Det bör även prövas om inte avskrivningen i större utsträckning borde komma låntagarna till del under den första tiden efter avslutade studier. Vidare bör införandet av avskrivningsmetoden föranleda en översyn av det statliga stödet till studiefinansieringen.

De låneformer, som enligt propositionen skall berättiga till avskrivning, torde omfatta övervägande delen av studieskulderna. Genom att även s. k. akademikerlånen medtagits får en betydande del av de studerande, som un-

der studietiden finansierat sina studier genom banklån utan statlig kreditgaranti eller genom s. k. privatlån, möjlighet att tillgodogöra sig avskrivningen. Det torde dock finnas ett antal akademiker och med dem jämställda, som finansierat sina studier på nämnda sätt men som av en eller annan anledning icke begärt att få sina skulder sammanförda i akademikerlån. Det vore oriktigt att ställa sådana studieskuldsatta utanför rätten till avskrivning. Departementschefen framhåller i propositionen att de låne- och garanti-beviljande myndigheterna bör skärpa sin uppmärksamhet så att icke avskrivningen leder till ett obehörigt utnyttjande av lånestödet. Ett sådant påpekande är givetvis i och för sig riktigt. För att inte missförstånd skall uppstå, bör dock fastställas, att akademiker som har studieskulder utan statlig garanti i efterhand skall kunna erhålla sådan garanti, dock endast under förutsättning att omständigheterna är sådana att han skulle ha erhållit garanti om han tidigare i vanlig ordning ansökt därom. Härigenom skulle vederbörande få tillgodogöra sig avskrivningarna, dock inte i större utsträckning än som blivit fallet, om han redan från början sammanfört sina skulder i akademikerlån. Vi föreslår att riksdagen fastställer en sådan ordning.

I propositionen har framhållits att avskrivningen bör fördelas likformigt på de amorteringar som låntagaren har att verkställa. Skäl kan emellertid åberopas för att låntagaren i större utsträckning får tillgodogöra sig en större del av avskrivningen under sina första förvärvsår, t. ex. genom att vederbörande då slipper amorteringar eller medges lägre årliga amorteringar. Den enskildes ekonomiska situation under tiden omedelbart efter studiernas avslutande motiverar en sådan ordning. Årets avskrivning omfattar emellertid till övervägande delen äldre lån, som till betydande del amorterats. Med hänsyn härtill kan den av departementschefen förordade ordningen godtagas för innevarande år. I fråga om kommande års avskrivningar bör det dock inte erbjuda några större svårigheter att få till stånd en sådan fördelning av avskrivningarna, att dessa kommer låntagarna till del under den första tiden efter avslutade studier eller med tyngdpunkten förlagd till denna tid. Vi förordar att detta spörsmål tages upp till prövning så att förslag om en sådan fördelning av avskrivningarna kan föreläggas nästa års riksdag.

I en motion, som vid förra årets riksdag väcktes från vårt håll, framhölls att man i fråga om stödet till studerande vid universitet och jämförbara läroanstalter borde övergå till en ordning med räntefria studielån som huvudform. I motionen, som väcktes innan skattelagssakkunniga framlade förslag rörande skatteavdrag för studieskuldsamortering och innan utredningsarbetet om studieskuldsavskrivningen hade påbörjats, framhölls att medelsvolymen borde ökas i syfte att möjliggöra både en ökning av antalet lån och av lånebeloppen. Vidare framhölls, under hänvisning till akademikernas ekonomiska situation under tiden närmast efter avslutade studier, att en lättnad i form av avskrivning av studieskulden borde komma i fråga.

Den nu framlagda propositionen innebär att avskrivningsprincipen accepterats. Detta är givetvis av avsevärd betydelse för dem som bedrivit studier och nu har studieskulder. För dem som nu bedriver studier hade det från åtskilliga synpunkter sett varit fördelaktigare med en förbättring av möjligheterna till räntefria lån på vilka avskrivning sedan kunnat påräknas i enlighet med vad som anfördes i förut nämnda motioner. Då emellertid frågan om de räntefria studielånen behandlas i annan redan väckt motion från vårt håll, inskränker vi oss i detta sammanhang till att beröra vissa principer för utformningen av det framtida studiefinansieringssystemet.

I den allmänna debatten har frågan om huruvida samhällets studiestöd bör vara generell eller ej tilldragit sig ett stort intresse. Såsom framgår av bl. a. förutnämnda motion anser vi att både prövning av stödet på grund av föräldraekonomi och prövning på grund av lämplighet inger åtskilliga betänkligheter och att detta talar för ett mera generellt stöd. Den i propositionen föreslagna avskrivningen skall gälla bl. a. lån med statlig kreditgaranti. Den ekonomiska behovsprövningen är i fråga om dessa lån långt generösare än i fråga om naturstipendier och räntefria lån. Avskrivningen måste därför betecknas som ett praktiskt taget generellt stöd. En sådan ordning är enligt vår mening riktig. Ifrågavarande studerande är nämligen i sådan ålder att de — i likhet med andra i samma ålder — måste anses ekonomiskt självständiga och kapabla att fatta egna ekonomiska beslut. En restriktiv prövning på grund av föräldraekonomin måste därför anses principiellt felaktig.

En ur socialgruppssynpunkt m. m. så allsidig rekrytering som möjligt bör givetvis eftersträvas i fråga om akademiska studier. En allsidig sammansättning av de elevkategorier, som avlägger studentexamen eller uppnår motsvarande kompetens, är därvid en primär förutsättning. Om man — som avsikten är — genom skolreformen och stipendiering på gymnasienivån m. m. uppnår en allsidig sammansättning av rekryteringsunderlaget försvinner/reduceras den hittills väsentligaste motiveringen för en ekonomisk behovsprövning av stödet till finansieringen av akademiska studier. Med en allsidigare rekryteringsbas för de högre studierna torde också följa att de s. k. psykologiska hindren för akademikerrekryteringen ur t. ex. de lägre socialgrupperna försvinner. I ett samhälle med fri arbetsmarknad är det därtill naturligt att man anlägger ekonomiska lönsamhetssynpunkter på de akademiska studierna. Ett sådant betraktelsesätt har alltmer vunnit integ och torde komma att göra sig gällande i ännu högre grad, då rekryteringsbasen blir allsidigare och de s. k. psykologiska hindren avlägsnas. Enligt vår mening bör dessa omständigheter medföra att man väljer ett sådant system för stödet till finansieringen av högre studier, att den ekonomiska behovsprövningen successivt kan avvecklas.

Den avskrivningsmetod som nu föreslås bör därför föranleda en omprövning av hela studiestödssystemet i detta syfte. Avskrivningen av en viss del

av studieskulden medför att relationerna mellan olika stödformers ekonomiska värde ändras. Detta kan belysas av följande tre fall, vilka samtliga bygger på 5-årig studietid och ett behov av ekonomiskt tillskott på 4 000 kronor per år.

En studerande, som enbart har att lita till lån med statlig kreditgaranti, skall efter avslutade studier i räntor och amorteringar erlægga sammanlagt 25 763 kronor om avskrivning tillämpas och 32 602 kronor om avskrivning icke tillämpas.

En studerande, som finansierar sina studier med naturastipendium om 2 400 kronor per år under halva studietiden och i övrigt med lån med statlig kreditgaranti, skall efter avslutade studier i räntor och amorteringar erlægga sammanlagt 17 656 kronor om avskrivning tillämpas och 22 444 kronor om avskrivning inte tillämpas.

En studerande, som finansierar sina studier med räntefritt lån om 2 500 kronor under hela studietiden och i övrigt med lån med statlig kreditgaranti, skall efter avslutade studier i räntor och amorteringar erlægga sammanlagt 20 266 kronor om avskrivning tillämpas och 26 599 kronor om avskrivning icke tillämpas.

Av ovanstående framgår att avskrivningen är av större värde i kronor räknat för studerande som har räntefritt lån och lån med statlig kreditgaranti än för studerande, som erhållit naturastipendium. Det kan också nämnas att om de räntefria lånen hade utgjort 3 200 kronor per år skulle det alternativet ha varit ekonomiskt fördelaktigare än alternativet med naturastipendier.

Införandet av avskrivningen medför att två former för direkt ekonomiskt stöd — naturastipendier och avskrivning — samt två former för lånestöd — räntefria lån och lån med statlig garanti — kommer att tillämpas. En sådan dubbling förefaller onödig. Man bör i stället eftersträva ett stödsystem som innefattar en form för direkt stöd och en form för lånestöd. Förverkligandet av ett sådant system torde få ske successivt och bör innefatta även möjligheterna att avveckla den nuvarande restriktiva ekonomiska prövningen.

Den låneform som bör eftersträvas bör därför vara räntefria lån av nuvarande typ. En ökning av medelstillelningen i syfte att möjliggöra både större årliga lånebelopp och ett större antal lån är emellertid nödvändig om den andra låneformen, lån med statlig garanti, så småningom skall kunna avvecklas. Såsom framgått av det föregående behöver de räntefria lånens normalbelopp höjas med endast ca 700 kronor för att ge den studerande samma ekonomiska förmån som naturastipendium då avskrivning tillämpas. Ett successivt utbyggande av de räntefria lånen bör således kunna medföra en avveckling även av naturastipendierna, som då ersättes av avskrivningen och de förmånligare lånevillkoren. Enligt vår mening är detta en lämplig ordning för att man inom en inte alltför avlägsen framtid skall få ett studiefinansieringssystem som inte innebär onödiga dubblingar i låne- och stöd-

former. Det bör påpekas att man genom variationer i de räntefria lånens storlek kan få en avvägning i den ekonomiska stödeffekten till olika studerande, om en sådan befinnes erforderlig under övergångstiden. Det bör även påpekas att här anförda inte utgör något ställningstagande till den framtida avskrivningens storlek. Såsom framhållits i remissyttrandena kan de skäl som åberopats för avskrivningen likaväl motivera en 15- som 40-procentig avskrivning. Det bör således vara möjligt att få till stånd en lämplig avvägning även i fråga om det generella direktstödet storlek.

Såsom departementschefen framhållit pågår inom den studiesociala utredningen överväganden rörande en mera långsiktig lösning av studiefinansieringsproblemen. Det system som i korthet skisserats i det föregående bör enligt vår mening prövas i ett sådant sammanhang. Vi föreslår att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om sådan prövning.

Med hänvisning till ovan anförda hemställes,

att riksdagen vid sin behandling av proposition nr 55 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla

I. att äldre studieskuld må kunna överföras i s. k. akademikerlån och berättiga till avskrivning på de villkor som skulle ha gällt om överföring begärts på sedvanligt sätt efter studiernas avslutande,

II. om prövning och förslag till nästa års riksdag rörande frågan om en sådan fördelning av avskrivningarna, att dessa i större utsträckning kommer låntagarna till del under tiden närmast efter studiernas avslutande, samt

III. att frågan om ett studiefinansieringssystem, som i enlighet med motionen baserats på lån samt avskrivning av i propositionen nämnd art, måtte utredas.

Stockholm den 14 mars 1961

Per Svensson

i Stenkyrka

Robert Johansson

i Dockered

Jan Ivan Nilsson

i Tvärålund

Alvar Andersson

i Knäred

Erik Grebäck

Harry Wahrenedorff

Harald Johnsson

i Skoglösa